

SELECTIONS FOR READING.

I. FABLES.

THE WOMAN AND THE HEN.

414. Mulier quaedam habēbat gallinam, quae eī cottidiē ūvum pariēbat aureum. Hinc suspicārī¹ coepit,² illam aurī māsam intus cēlāre,³ et gallinam occidit. Sed nihil in eā repperit, nisi quod in aliis gallinīs reperiārī⁴ solet. Itaque dum mājōribus dīvitīs⁵ inhiat,⁷ etiam minōrēs⁸ perdidit.

THE OXEN.

415. In eōdem prātō pāscēbantur trēs⁹ bovēs in māximā cordiā, et sīc ab omni ferārum incursiōne¹⁰ tūtī erant. Sed dissidiō¹¹ inter illōs ortō, singulī ā feris¹² petītī et laniātī sunt.

Fābula docet, quantum bonī¹³ sit¹⁴ in concordiā.

THE DOG IN THE MANGER.

416. Canis jacēbat in praesaepī bovēsque lātrāndō¹⁵ ā pābulō¹⁶ arcēbat. Cui ūnus boum,¹⁷ “Quanta ista,” inquit, “invidia est, quod nōn pateris ut eō cibō¹⁸ vescāmur,¹⁹ quem tū ipse capere nec velis nec possis!”

Haec fābula invidiae²⁰ indolem dēclarat.

The footnotes refer to the sections of this book.

¹ 364.	⁶ 220, III.	¹¹ 273.	¹⁶ 251.
² 198.	⁷ 331.	¹² 253.	¹⁷ 236.
⁸ 356.	⁸ 73.	¹⁸ 236.	¹⁸ 258, I.
⁴ 364.	⁹ 80, 2.	¹⁴ 343.	¹⁹ 336, 2.
⁵ 73.	¹⁰ 251.	¹⁵ 376, 3.	²⁰ 233.

THE TRAVELLERS AND THE ASS.

417. Duo quī ūnā iter faciēbant, asinum oberrantem in sōlitūdine cōspicātī²¹ accurrunt laeti,²² et uterque eum sibi vindicārē²³ coepit, quod eum prior²⁴ cōspexisset.²⁵ Dum vērō contendunt²⁶ et rīxantur, nec ā verberibus²⁷ abstinent, asinus aufūgit et neuter eō²⁸ potītur.

THE KID AND THE WOLF.

418. Haedus, stāns in tēctō domūs, lupō²⁹ praetereuntī³⁰ male-dixit. Cui lupus, “Nōn tū,” inquit, “sed tēctum mihi maledīcit.” Saepe locus et tempus hominēs³¹ timidōs audācēs³² reddit.

THE PEASANT AND THE MOUSE.

419. Mūs ā rūsticō³³ dēprehēnsus tam acrī morsū³⁴ ējus digi-tōs vulnerāvit, ut ille eum dīmitteret,³⁵ dīcēns: “Nihil, mehercule, tam pusillum est, quod dē salūte dēspērāre dēbeat,³⁶ modo sē dēfendere velit.

THE WOLF AND THE CRANE.

420. In faucibus lupī os inhaeserat. Mercēde³⁷ igitur condūcit gruem, qui illud extrahat.³⁸ Hōc grūs longitūdine³⁹ colli facile effēcit. Cum autem mercēdem postulāret,⁴⁰ subrīdēns lupus et dentibus⁴¹ infrendēns, “Num tibi,” inquit, “parva mercēs vidētur, quod caput incolume ex lupī faucibus extrāxisti?”

THE TRUMPETER.

421. Tubicen ab hostibus captus,⁴² “Nōlīte⁴³ mē,” inquit, “interficere; nam inermis sum, neque quidquam habeō praeter hanc tubam.” At hostēs, “Propter hōc ipsum,” inquiunt, “te interimē-

²¹ 172.	²⁷ 251.	⁸⁸ 253.	⁸⁹ 258.
²² 282.	²⁸ 258, I.	⁸⁴ 258.	⁴⁰ 324, B.
²³ 364.	²⁹ 220, II, a.	⁸⁵ 317.	⁴¹ 258.
²⁴ 284, 2.	⁸⁰ 197.	⁸⁶ 317.	⁴² 372, 5.
²⁵ 319.	⁸¹ 209.	⁸⁷ 268.	⁴³ 300, 2.
²⁶ 331.	⁸² 209, 2.	⁸⁸ 311, 2.	

mus, quod, cum ipse pugnandi⁴⁴ sis⁴⁵ imperitus, alios ad pugnam incitare⁴⁶ sol'es.⁴⁷

Fābula docet, nōn solum maleficōs esse pūniendōs⁴⁸ sed etiam eōs, quī aliōs ad male faciendum⁴⁹ irrītent.⁵⁰

THE FARMER AND HIS SONS.

422. Agricola senex, cum mortem sibi¹ appropinquāre² sentīret,³ filiōs convocāvit, quōs,⁴ ut fierī⁵ solet, interdum discordāre⁶ nōverat, et fascem virgulārum afferī⁷ jubet. Quibus⁸ allātis, filiōs hortātur, ut hunc fascem frangerent.⁹ Quod cum facere nōn possent,¹⁰ distribuit singulās virgās, eisque¹¹ celeriter frāctis, docuit illōs, quam fīrma rēs¹² esset¹³ concordia, quamque imbēcillis discordia.

THE MICE.

423. Mūrēs aliquandō habuērunt cōnsilium, quō modō ā fēle cavērent.¹⁴ Multūs aliīs¹⁵ prōpositīs, omnibus¹⁶ placuit¹⁷ ut ei¹⁸ tintinnābulum annexerētur¹⁹; sīc enim ipsōs sonitū²⁰ admonitos eam fugere²¹ posse.²² Sed cum jam inter mūrēs quaererētur,²³ quī fēli²⁴ tintinnābulum annexeret,²⁵ nēmō repertus est.

Fābula docet, in suādendō plūrimōs esse²⁶ audācēs,²⁷ sed in ipsō periculō timidōs.

THE TORTOISE AND THE EAGLE.

424. Testūdō aquilam māgnopere ḥorābat, ut sēsē volāre docēret.²⁸ Aquila ei ostendēbat quidem, eam rem petere²⁹ nātūrae³⁰ suaे contrāriam; sed illa nihilō³¹ minus instabat, et obsecrābat

⁴⁴ 376, I; 241.

⁴⁵ 351, 3.

⁴⁶ 364.

⁴⁷ 319.

⁴⁸ 356.

⁴⁹ 376, 2.

⁵⁰ 356.

¹ 220, III.

² 356.

³ 324, B.

⁴ 356.

⁵ 193.

⁶ 356.

⁷ 367, II.

⁸ 273.

⁹ 336, I.

¹⁰ 324, B.

¹¹ 273.

¹² 24, I.

¹³ 343.

¹⁴ 343.

¹⁵ 273.

¹⁶ 220, II, a.

¹⁷ 202.

¹⁸ 220, III.

¹⁹ 336, 3.

²⁰ 258.

²¹ 364.

²² 356.

²³ 324, B.

²⁴ 324, B.

²⁵ 220, III.

²⁶ 343.

²⁷ 32, I; 2.

²⁸ 336, I.

²⁹ 356.

³⁰ 228.

³¹ 266.

aquilam, ut sē³² volucrem³³ facere³⁴ vellet.³⁵ Itaque unguis³⁶ arreptam³⁷ aquila sustulit in sublīme, et dēmīsit illam, ut per aērem ferrētur.³⁸ Tum in saxa incidēns commīnūta³⁹ interiit.

Haec fābula docet, multōs cupiditatibus⁴⁰ suis occaecatōs cōsilia prūdentiōrum respuere,⁴¹ et in exitium ruere stultitiā⁴² suā.⁴³

THE LION.

425. Societātem jūnxerant leō, juvenca, capra, ovis. Praedā⁴⁴ autem, quam cēperant, in quattuor partēs aequālēs divīsa, leō, "Prīma," aīt, "mea est; dēbētur enim haec praestantiae meae. Tollam et secundam, quam merētur rōbur meum. Tertiam vindicat sibi ēgregius labor meus. Quārtam quī sibi arrogāre voluerit, is sciat,⁴⁵ sē habitūrum mē inimicūm sibi."⁴⁶ Quid facerent⁴⁷ imbēcillēs bēstiae, aut quae sibi leōnem infēstum habēre⁴⁸ vellet?⁴⁷

II. ROMAN HISTORY.

I. The Regal Period, 753–510 B.C.

SATURN.

426. Antīquissimīs temporibus¹ Sāturnus in Italiam vēnisse dicitur. Ibi haud procul ā Jāniculō arcem condidit, eamque² Sāturniam³ appellāvit. Hīc Italōs⁴ prīmus⁵ agricultūram⁶ docuit.

LATINUS AND AENEAS.

427. Posteā Latinus in illis regiōnibus imperāvit. Sub hōc rēge Trōja in Asiā ēversa est. Hīc Aenēas, Anchīsae filius, cum multīs Trōjānis, quibus⁷ ferrum Graecōrum pepercerauit, aufūgit et

³² 209.

³³ 209, 2.

³⁴ 364.

³⁵ 336, I.

³⁶ 258.

³⁷ 372, 6.

³⁸ 311.

³⁹ 372, 6.

⁴⁰ 258.

⁴¹ 356.

⁴² 259.

⁴³ 90, footnote I.

⁴⁴ 273.

⁴⁵ 300.

⁴⁶ 228.

⁴⁷ 301.

⁴⁸ 364.

⁴⁹ 276.

² 209.

³ 209.

⁴ 213.

⁵ 284, 2.

⁶ 213.

⁷ 220, II, a.

in Italiam pervenit. Ibi Latinus rex ei benignē receptō filiam Lāviniam in mātrimōnium dedit. Aenēas urbem condidit, quam⁸ in honōrem conjugis Lāvinium⁹ appellāvit.

FOUNDRY OF ALBA LONGA BY ASCANIUS.

428. Post Aenēae mortem Ascanius, Aenēae filius, rēgnū accepit. Hic sēdein rēgnū in alium locum trānstulit, urbemque condidit in monte Albānō, eamque Albam Longam nuncupāvit. Eum secūtus est Silvius, qui post Aenēae mortem ā Lāvinia¹⁰ genitus erat. Éius posterī omnēs usque ad Rōmam conditam Albae¹¹ rēgnāvērunt.

OTHER KINGS OF ALBA.

429. Unus hōrum rēgum,¹² Rōmulus Silvius, sē Jove¹³ mājōrem¹⁴ esse¹⁵ dicēbat, et, cum tonāret,¹⁶ mīlitibus¹⁷ imperāvit, ut clipeōs hastis¹⁸ percuterent,¹⁹ dicēbatque hunc sonum multō²⁰ clāriōrem²¹ esse²² quam tonitruum. Fulmine²³ ictus et in Albānum lacum praecipitātus est.

Silvius Procās, rex Albānorūm, duōs filiōs reliquit Numitōrem et Amūlium. Hōrum minor nātū,²⁴ Amūlius, frātri optiōnem dedit, utrum rēgnū habēre²⁵ vellet,²⁶ an bona, quae pater reliquisset.²⁷ Numitor paterna bona praetulit; Amūlius rēgnū obtinuit.

BIRTH OF ROMULUS AND REMUS.

430. Amūlius, ut rēgnū firmissimē possidēret,²⁸ Numitōris filium per insidiās interēmit et filiam frātris Rheam Silviam²⁹ Vestālem virginem³⁰ fēcit. Nam his Vestae sacerdōtibus³¹ non

⁸ 209.⁹ 209.¹⁰ 252.¹¹ 277.¹² 236.¹³ 254.¹⁴ 32, 1; 2.¹⁵ 356.¹⁶ 324, B.¹⁷ 220, II, a.¹⁸ 258.¹⁹ 336, I.²⁰ 266.²¹ 32, 1; 2.²² 356.²³ 258.²⁴ 269.²⁵ 364.²⁶ 343.²⁷ 356.²⁸ 311.²⁹ 209.³⁰ 209.³¹ 220, II, a.

licet virō³² nūbere.³³ Sed haec ā Mārte geminōs filiōs, Rōmulum et Remum, peperit. Hōc cum Amūlius comperisset,³⁴ mātrem in vincula conjēcit, puerōs³⁵ autem in Tiberim³⁶ abici³⁷ jussit.

431. Forte Tiberis aqua ultrā rīpam sē effūderat, et, cum puerī in vadō essent positi,³⁸ aqua refluēns eōs in siccō reliquit. Ad eōrum vāgitum lupa accurrit, eōsque überibus³⁹ suis aluit. Quod vidēns Faustulus quidam, pāstor illius regiōnis, puerōs suslūt, et uxōrī Accae Lārentiae nūtriendōs dedit.

FOUNDATION OF ROME, 753 B.C.

432. Sic Rōmulus et Remus pueritiam inter pāstōrēs trānsēgerunt. Cumadolēvissent,⁴⁰ et forte comperissent, quis ipsōrum avus, quae māter fuisset,⁴¹ Amūlium interfēcerunt, et Numitōrī avō rēgnū restituērunt. Tum urbem condidērunt in monte Aventīnō, quam⁴² Rōmulus ā suō nōmine Rōmam⁴³ vocāvit. Haec cum moenibus⁴⁴ circumdarētur,⁴⁵ Remus occīsus est, dum frātrem irrīdēns moenia trānsilit.⁴⁶

SEIZURE OF THE SABINE WOMEN.

433. Rōmulus, ut cīvium numerum augēret,⁴⁷ asylūm patefēcit, ad quod multī ex cīvitatib⁹ suis pulsī accurrērunt. Sed novae urbis cīvibus conjugēs deerant. Itaque festum Neptūnī et lūdōs instituit. Ad hōs cum multī ex finitim⁹ populis cum mulieribus et liberis vēnissent,⁴⁸ Rōmānī inter ipsōs lūdōs spectantēs virginēs rapuērunt.

WAR WITH THE SABINES.

434. Populī illi quōrum⁴⁹ virginēs raptæ erant bellum adversus raptōrēs suscēpērunt. Cum Rōmae appropinquārēnt,⁵⁰ forte in

³² 220, II.³³ 363.³⁴ 324, B.³⁵ 367, II.³⁶ 48.³⁷ 367, II.³⁸ 319, 2.³⁹ 258.⁴⁰ 324, B.⁴¹ 343.⁴² 209.⁴³ 209.⁴⁴ 258⁺.⁴⁵ 324, B.⁴⁶ 331, I.⁴⁷ 311.⁴⁸ 324, B.⁴⁹ 233.⁵⁰ 324, B.

Tarpēiam virginem incidērunt quae in arce *sacra*¹ prōcūrābat. Hanc rogābant, ut viam in arcem mōnstrāret,² eique permisērunt, ut mūnus sibi posceret.³ Illa petiit, ut sibi darent,⁴ quod in sinistrīs manibus gererent, ānulōs aureōs et armillās significāns. At hostēs in arcem ab eā perducti scūtis⁵ Tarpēiam obruērunt; nam et ea in sinistrīs manibus gerēbant.

TREATY WITH THE SABINES.

435. Tum Rōmulus cum hoste, quī montem Tarpēium tenēbat, pūgnam cōseruit in eō locō, ubi nunc Forum Rōmānum est. In mediā⁶ caede raptæ prōcessērunt, et hinc patrēs hinc conjugēs et sacerōs complectēbantur, et rogābant, ut caedis finem facerent.⁷ Utrīque hīs precibus⁸ commōti sunt. Rōmulus foedus īcit et Sabīnōs in urbem recēpit.

INSTITUTIONS OF ROMULUS.—HIS DEATH.

436. Posteā cīvitātem discripsit. Centum senātōrēs lēgit eōsque⁹ cum ob aētātem tum ob reverentiam eīs dēbitam patrēs¹⁰ appellāvit. Plēbem in trīgintā cūriās distribuit, eāsque raptarūm nōminibus¹¹ nuncupāvit. Annō¹² rēgnī trīcēsimō septimō, cum exercitūm lūstrāret,¹³ inter tempestātem ortam repente oculis hominū subductus est. Hinc aliī¹⁴ eum ā senātōribus interfec-
tum,¹⁵ aliī¹⁴ ad deōs sublātum esse¹⁵ exīstīmāvērunt.

REIGN OF NUMA POMPILIUS.

437. Post Rōmuli mortem ūniū anni interrēgnū fuit. Quō¹⁶ ēlāpsō, Numa Pompilius, Curibüs,¹⁷ urbe in agrō Sabīnōrum, nātus, rēx¹⁸ crēatus est. Hīc vir bellū quidem nūllū gessit; nec

¹ 281, I.⁶ 284, I.¹¹ 258.¹⁵ 356.² 336, I.⁷ 336, I.¹² 276.¹⁶ 273.³ 336, 2.⁸ 258.¹³ 324, B.¹⁷ 274, I.⁴ 336, I.⁹ 209.¹⁴ 293.¹⁸ 209, 3.⁵ 258.¹⁰ 209.

minus tamen cīvitātī¹⁹ prōfuit. Nam et lēgēs dedit, et sacra²⁰ plūrima īstituit, ut populī barbarī et bellicōsī mōrēs mollīret.²¹ Omnia²² autem, quae faciēbat, sē nymphae Ēgeriae, conjugis suae, monitū²³ facere²⁴ dīcēbat. Morbō²⁵ dēcessit quadrāgēsimō tertio imperiī annō.²⁶

TULLUS HOSTILIUS.

438. Numae²⁷ successit Tullus Hostilius, cūjus avus sē²⁸ in bellō adversus Sabīnōs fortē et strēnum virum²⁹ praestiterat. Rēx³⁰ crēatus bellū Albānīs³¹ indīxit, idque trigeminōrum, Horātiōrum et Cūriātiōrum, certāmine³² fīnīvit. Albām propter perfidiam Mettiī Fufetii dīrūit. Cum trīgintā duo annōs³³ rēgnāset,³⁴ fulmine³⁵ ictus³⁶ cum domō suā ārsit.

ANCUS MARCIUS.

439. Post hunc Ancus Mārcius, Numae ex filiā nepōs, suscēpit imperium. Hīc vir aequitātē³⁷ et religiōne avō³⁸ similis, Latīnōs bellō³⁹ domuit, urbē ampliāvit, et nova eī⁴⁰ moenia circumdedit. Carcerem pīmūs⁴¹ aedificāvit. Ad Tiberis ōstia urbē condidit, Ostiamque vocāvit. Vīcēsimō quārtō annō⁴² imperiī morbō⁴³ obiit.

LUCIUS TARQUINIUS PRISCUS.

440. Deinde rēgnū Lūcius Tarquinius Priscus accēpit, Dēmarātī filius, quī tyrannōs patriae Corinthī fugiēns in Etrūriā vēnerat. Ipse Tarquinius, quī nōmen ab urbe Tarquiīs accēpit, aliquandō Rōmam⁴⁴ profectus erat.

441. Cum Rōmae⁴⁵ commorārētur,⁴⁶ Ancī rēgis familiāritātem

¹⁹ 220, II, a.²⁶ 276.³³ 215.⁴⁰ 220, III.²⁰ 281, I.²⁷ 220, III.³⁴ 324, B.⁴¹ 284, 2.²¹ 311.²⁸ 209.³⁵ 258.⁴² 276.²² 281, I.²⁹ 209.³⁶ 372, 6.⁴³ 259.²³ 259.³⁰ 209, 3.³⁷ 269.⁴⁴ 216.²⁴ 356.³¹ 220, III.³⁸ 228.⁴⁵ 277.²⁵ 259.³² 258.³⁹ 258.⁴⁶ 324, B.

cōnsecūtus est, quī eum ⁴⁷ fīlīōrum suōrum tūtōrem ⁴⁸ relīquit. Sed is pūpīllis ⁴⁹ rēgnūm intercēpit. Senātōribus, quōs Rōmulus creāverat, centūm aliōs addidit, quī minōrum gentium sunt appellātī. Plūra bella fēliciter gessit, nec paucōs agrōs, hostibūs adēmptōs, urbīs territōriō ⁵⁰ adjūnxit. Prīmus ¹ triumphāns urbēm intrāvit. Cloācās fēcit; Capitōliūm incōhāvit. Trīcēsimō octāvō imperii anno ² per Ancī filiōs, quibus rēgnūm ēripuerat, occīsus est.

SERVIUS TULLIUS.

442. Post hunc Servius Tullius suscēpit imperium, genitus ex nōbili fēminā, captivā tamen et famulā. Cum adolēvisset,³ rēx ei filiam in mātrimōniūm dedit.

443. Cum Prīscus Tarquinius occīsus esset,⁴ Tanaquil dē superiōre parte domūs populum allocūta est, dicēns: *rēgem* ⁵ grave quidem, sed nōn lētāle vulnus accēpisse;⁶ eum petere, ut populus, dum convalusisset,⁶ Serviō Tulliō ⁷ oboedīret.⁸ Sic Servius rēgnāre coepit, sed bene imperium administrāvit. Montēs trēs urbī adjūnxit. Prīmus omnium cēnsum ordināvit. Sub eō Rōma habuit octōgintā tria mīlia cīvium cum his, qui in agrīs erant.

444. Hīc rēx interfectus est scelere ⁹ filiae Tulliae et Tarquiniī Superbī, filiī ējus rēgis, cui ¹⁰ Servius successerat. Nam ab ipsō Tarquiniō ¹¹ interfectedus esst. Tullia in forum properāvit, et prīma ¹² conjugem ¹³ rēgem ¹⁴ salūtāvit. Cum domum ¹⁵ rediret,¹⁶ aurīgam super patris corpus, in viā jacēns, carpentum agere ¹⁷ jussit.

TARQUINIUS SUPERBUS.

445. Tarquinius Superbus cognōmen mōribus ¹⁸ meruit. Bellō ¹⁹

⁴⁷ 209.	⁸ 324, B.	⁹ 258.	¹⁵ 216.
⁴⁸ 209.	⁴ 324, B.	¹⁰ 220, III.	¹⁶ 324, B.
⁴⁹ 224.	⁵ 356.	¹¹ 253.	¹⁷ 367, II.
⁵⁰ 220, III.	⁶ 356; 331, III, 2.	¹² 284, 2.	¹⁸ 259.
¹ 284, 2.	⁷ 220, II, a.	¹³ 209.	¹⁹ 269.
² 276.	⁸ 336, I.	¹⁴ 209.	

tamen strēnuus plūrēs fīnitimōrum populōrum ²⁰ vīcit. Templū Jovis in Capitōliō aedificāvit. Posteā, dum Ardeam oppūgnat,²¹ urbē Latī, imperium perdidit. Nam cum filius ējus Lucrētiae, nōbiliſſimae fēmina, conjugi ²² Tarquiniī Collātīnī, vim fēcisset,²³ haec sē ipsa occīdit in cōspectū marītī, patris, amīcōrumque, postquam eōs obtestāta est ²⁴ ut hanc injūriā ulcīsicerentur.²⁵

446. Hanc ob causam L. Brūtus, Collātīnus, aliīque nōnnūlli in exitium rēgis conjūrārunt, populōque ²⁶ persuāsērunt, ut ei portās urbīs clauderet.²⁷ Exercitus quoque, quī cīvitātem Ardeam cum rēge oppūgnābat, eum relīquit. Itaque fūgit cum uxōre et liberis suīs. Ita Rōmae septem rēgēs rēgnāvērunt annōs ²⁸ ducentōs quadrāgintā trēs.

2. *The Early Republic, 510-241 B.C.*

INSTITUTION OF THE REPUBLIC, 510 B.C.

447. Hinc cōsulēs coepērē ²⁹ prō ūnō rēge duo creārī,³⁰ ut sī ūnus malus esset, alter eum coērcēret.³¹ Annūm eīs imperium tribūtūm est, nē per diūturnitatēm potestatīs īsolentīōrēs redde-rentur.³² Fuērunt igitur annō ³³ prīmō, expulsīs rēgībus,³⁴ cōsulēs L. Jūnius Brūtus, ācerrimus libertatis vindex, et Tarquinius Collātīnus marītus Lucrētiae sed Collātīnō ³⁵ paulō ³⁶ post dignitās adēmpta esst. Placuerat enim, nē quis ex Tarquiniōrum familiā Rōmae manēret.³⁷ Ergō cum omnī patrimōniō suō ex urbe mi-grāvit, et in ējus locum Valerius Pūblicola cōsul ³⁸ factus esst.

DEATH OF BRUTUS.

448. Commōvit bellum urbī rēx Tarquinius. In prīmā pūgnā Brūtus cōsul, et Arrūns, Tarquiniī filius, inter sēsē ³⁹ occīdērunt.

²⁰ 236.	²⁵ 336, I.	³⁰ 364.	³⁵ 224.
²¹ 331, I.	²⁶ 220, II, a.	³¹ 311.	³⁶ 266.
²² 220, I.	²⁷ 336, I.	³² 311.	³⁷ 336, 3.
²³ 324, B.	²⁸ 215.	³³ 276.	³⁸ 209, 3.
²⁴ 323.	²⁹ 198.	³⁴ 273.	³⁹ 290.

Rōmānī tamen ex eā pūgnā victōrēs recessērunt. Brūtum Rōmānae mātrōnae, quasi communē patrem, per annum lūxērunt. Valerius Pūblicola Spurium Lucrētium,⁴⁰ collēgam⁴¹ sibi fēcit; cum morbō extīnctus esset,⁴² Pūblicola Horātium Pulvīllum sibi collēgam sūmpsīt. Itaque pīmus annus quīnque cōsulēs habuit.

WAR WITH PORSENA, 508 B.C.

449. Secundō quoque annō⁴³ iterum Tarquinius bellum Rōmānīs⁴⁴ intulit, Porsenā,⁴⁵ rēge Etrūscōrum, auxilium eī ferente. In illō bellō Horātius Cocles sōlus pontem līgneum dēfendit et hostēs cohibuit, dum pōns ā tergō ruptus esset.⁴⁶ Tum sē cum armīs in Tiberim conjēcit, et ad suōs⁴⁷ trānsnāvit.

450. Dum Porsena urbem obsidet,⁴⁸ Quīntus Mūcius Scaevola, juvenis fortis animī,⁴⁹ in castra hostium sē contulit eō cōnsiliō, ut rēgem occīderet.⁵⁰ At ibi scribam rēgis prō ipsō rēge interfēcit. Tum ā rēgiis satellitibus¹ comprehēnsus et ad rēgem dēductus, cum Porsena eum īgnibus² allātis terrēret,³ dextram ārae⁴ accēnsae imposuit, dum flammīs cōnsūpta esset.⁵ Hōc facinus rēx mīratus juvenem dīmisit incolumem. Tum hīc, quasi beneficium referēns, äit, *trecentōs aliōs juvenēs⁶ in eum conjūrāsse.*⁶ Hāc rē⁷ territus Porsena pācem cum Rōmānīs fēcit, Tarquinius autem Tusculum⁸ sē contulit, ibique pīvātus cum uxōre cōsenuit.

SECESSION OF THE PLEBS, 494 B.C.

451. Sextō decimō annō⁹ post rēgēs exāctōs, populus Rōmae¹⁰ sēdītiōnēm fēcit, questus quod tribūtis¹¹ et mīliiā ā senātū ex-haurīrētur.¹² Māgna pars plēbis urbem reliquit, et in montem

⁴⁰ 209.⁴¹ 209.⁴² 324, *B.*⁴³ 276.⁴⁴ 220, III.⁴⁵ 273.⁴⁶ 331, III, 2.⁴⁷ 281, I.⁴⁸ 331, I.⁴⁹ 237.⁵⁰ 311.¹ 253.² 273.³ 324, *B.*⁴ 220, III.⁵ 331, III, 2.⁶ 356.⁷ 258.⁸ 216.⁹ 276.¹⁰ 277.¹¹ 258.¹² 319.⁸ 258.

trāns Aniēnē amnēm sēcessit. Tum patrēs turbātī Menēniū Agrippam mīsērunt ad plēbem quī eam senātū conciliāret.¹³ Hīc eis inter alia¹⁴ fābulam nārrāvit dē ventre et membrīs hūmānī corporis; quā¹⁵ populus commōtus est, ut in urbē redīret.¹⁶ Tum pīmū tribūnī plēbis crētī sunt, quī plēbem adversum nōbilitatis superbiām dēfenderent.¹⁷

TREASON OF CORIOLANUS, 492 B.C.

452. Octāvō decimō annō¹⁸ post exāctōs rēgēs Q. Mārcius, Coriolānus¹⁹ dictus ab urbe Volscōrum Coriolis, quam bellō cēperat, plēbī²⁰ invīsus fieri coepit. Quārē urbe²¹ expulsus ad Volscōs, acerrimōs Rōmānōrum hostēs, contendit, et ab eīs²² dux²³ exercitūs factus Rōmānōs saepe vīcit. Jam ūsque ad quīntūm milliārium urbīs accesserat, nec ūllīs civīum suōrum lēgātiōnibus flectī poterat, ut patriae parceret.²⁴ Dēnique Veturia māter et Volumnia uxor ex urbe ad eum vēnērunt; quārum flētū²⁵ et precibus commōtus est, ut exercitū removēret.²⁶ Quō²⁷ factō ā²⁸ Volscīs ut pōdītor occīsus esse dīcitur.

BATTLE OF THE CREMERA, 477 B.C.

453. Cum Rōmānī adversum Vējentēs bellum gererent,²⁹ familia Fabiōrum sōla hōc bellum suscēpit. Profectī sunt trecentī sex nōbiliſſimī hominēs, duce³⁰ Fabiō cōsule. Cum saepe hostēs vīcissent, apud Cremeram fluvium castra posuērunt. Ibi, cum Vējentēs dolō³¹ ūsī eōs in īsidiās pellexissent, in proelio exortō omnēs periērunt. Ūnus superfuit ex tantā familiā quī propter aetātem puerīlē dūcī nōn potuerat ad pūgnām. Hīc genus

¹³ 311, 2.¹⁴ 281, I.¹⁵ 258.¹⁶ 336, I.¹⁷ 311, 2.¹⁸ 276.¹⁹ 209, 3.²⁰ 228.²¹ 251.²² 253.²³ 209, 3.²⁴ 336, I.²⁵ 258.²⁶ 336, I.²⁷ 273.²⁸ 253.²⁹ 324, *B.*³⁰ 273.³¹ 258, I.²⁷ 273.

prōpāgāvit ad Quīntum Fabium Māximum illum, quī Hannibalem prūdentī cunctatiōne dēbilitāvit.

THE DECEMVIRS.

454. Annō trecentēsimō et alterō ab urbe conditā decemvirī creātī sunt, quī cīvitātī lēgēs scriberent.³² Hī primō annō bene ēgerunt; secundō autem dominatiōnem exercēre³³ coepērunt. Sed cum ūnus eōrum, Appius Claudius, virginem ingenuam, Virginiam, Virginī centuriōnis filiam, corrumpere vellet, pater eām occidit. Tum ad mīlites profūgit eōsque ad sēditiōnem commōvit. Adēmpta est decemviris³⁴ potestās, ipsīque omnēs aut morte³⁵ aut exsiliō pūnīti sunt.

THE SIEGE OF VEII.

455. In bellō contrā Vējentānōs Fūrius Camillus urbem Faleriōs obsidēbat. In quā obsidiōne cum lūdi litterārii magister principum filiōs ex urbe in castra hostium dūxisset, Camillus hōc dōnum nōn accēpit, sed scelestum hominem, manibus³⁶ post ter-gum vinctīs, puerīs Faleriōs redūcendum trādidit; virgāsque eis dedit, quibus prōditōrem in urbem agerent.³⁷ Hāc tantā animī nōbilitytē commōtī Faliscī urbem Rōmānīs trādidērunt. Camillō autem apud Rōmānōs crīmī³⁸ datum est, quod albīs equīs triumphāasset³⁹ et praedam inaequē dīvīsisset; damnātus ob eam causam et cīvitātē⁴⁰ expulsus est.

ROME CAPTURED BY THE GAULS, 390 B.C.

456. Paulō⁴¹ post Gallī Senonēs ad urbem vēnērunt, Rōmānōs ad flūmen Alliam vīcērunt, et urbem etiam occupārunt. Jam nihil praeter Capitōlium dēfendī potuit. Et jam praesidium famē⁴² labōrābat, et in eō erant, ut pācem ā Gallis aurō⁴³

³² 311, 2.³³ 364.³⁴ 224.³⁵ 258.³⁶ 273.³⁷ 311, 2.³⁸ 227.³⁹ 319.⁴⁰ 251.⁴¹ 266.⁴² 259.⁴³ 268.

emerent,⁴⁴ cum Camillus cum manū mīlitum superveniēns hostēs māgnō proeliō⁴⁵ superāvit.

ACHIEVEMENT OF TITUS MANLIUS TORQUATUS, 361 B.C.

457. Annō trecentēsimō nōnāgēsimō tertīo post urbem conditā Galli iterum ad urbem accesserant, et quārtō milliāriō trāns Aniēnem flūmū cōnsēderant. Contrā eōs missus est Titus Quīnctius. Ibi Gallus quīdam eximiā corporis māgnitūdine⁴⁶ fortissimum Rōmānōrum ad certāmen singulāre prōvocāvit. Titus Mānlius, nōbiliſſimus juvenis, prōvocātiōnem accēpit, Gallum occidit, eumque torque⁴⁷ aureō spoliāvit, quō ūrnātūs erat. Hinc et ipse et posterī eūs Torquāti⁴⁸ appellāti sunt. Galli fugam cāpissivērunt.

MARCUS VALERIUS CORVINUS, 348 B.C.

458. Novō bellō⁴⁹ cum Gallis exortō, annō urbis quadringentēsimō sextō, iterum Gallus prōcessit rōbore atque armīs īsignis, et prōvocāvit ūnum ex Rōmānīs ut sēcum armīs dēcerneret.⁵⁰ Tum sē M. Valerius, tribūnus mīlitum, obtulit; et, cum prōcessisset armātus, corvus eī¹ suprā dextrum bracchium sēdit. Mox, commissā pūgnā,² hīc corvus ālis³ et unguibus Gallī oculōs verberāvit. Ita factum est ut Gallus nūllō negōtiō ā Valeriō interficerētur,⁴ quī hīc Corvīnī nōmen accēpit.

WAR WITH THE SAMNITES, 323 B.C.

459. Posteā Rōmānī bellum gessērunt cum Samnītibus, ad quod L. Papīrius Cursor cum honōre dictātōris profectus est. Quī cum negōtiī cūjusdam causā Rōmām⁵ rediisset, praecepsit Q. Fabiō Rulliānō,⁶ magistrō equitum, quem apud exercitum reliquit, nē pūgnam cum hoste committeret.⁷ Sed ille, occāsiōnem

⁴⁴ 342.⁴⁵ 258.⁴⁶ 267.⁴⁷ 251.⁴⁸ 209, 3.⁴⁹ 273.⁵⁰ 336, I.¹ 224.² 273.³ 258.⁴ 342, 2.⁷ 336, I.⁵ 216.⁶ 220, II, a.⁷ 336, I.

nactus, fēlicissimē dīmīcāvit, et Samnītēs dēlēvit. Ob hanc rem ā dictātōre capitī⁸ damnātus est. At ille in urbē cōnfūgit, et ingēntī favōrē⁹ mīlitum et populi liberātus est; in Pāpīriū autem tanta exorta est sēditiō, ut paene ipse interficerētur.¹⁰

BATTLE OF THE CAUDINE FORKS, 321 B.C.

460. Duōbus annīs¹¹ post T. Veturius et Spurius Postumius cōsulēs bellum adversum Samnītēs gerēbant. Hī ā Pontiō Tele-sinō,¹² duce hostium, in īnsidiās inducti sunt. Nam ad Furculās Caudīnās Rōmānōs pellexit in angustiās, unde sēsē expedīre nōn poterant. Ibi Pontius patrem suum Herennium rogāvit, quid faciendum putāret.¹³ Ille respondit, *aut omnēs occīdendōs esse¹⁴ ut Rōmānōrum vīrēs frangerentur,¹⁵ aut omnēs dīmittendōs, ut benefīciō obligārentur.* Pontius utrumque cōnsilium improbāvit, omnēsque sub jugum mīsit. Samnītēs dēnique post bellum ūndē-quīnquāgintā annōrum superātī sunt.

WAR WITH PYRRHUS, 281 B.C.

461. Dēvictīs Samnītībus,¹⁶ Tarentīnīs¹⁷ bellum indictum est, quia lēgātīs Rōmānōrum injūriam fēcissent.¹⁸ Hī Pyrrhum,¹⁹ Ēpīrī rēgem, contrā Rōmānōs auxiliū²⁰ poposcērunt. Is mox in Italiam vēnit, tumque prīnum Rōmānī cum trānsmarīnō hoste pūgnāvērunt. Missus est contrā eum cōsul Pūblius Valerius Laevīnus. Hīc, cum explōrātōrēs Pyrrhī cēpisset, jussit eōs per castra dūcī, tumque dīmittī, ut renūtiārent²¹ Pyrrhō, quaecumque ā Rōmānīs²² agerentur.

462. Pūgnā²³ commissā, Pyrrhus auxiliō²⁴ elephantōrum vīcit. Nox proeliō fīnem dedit. Laevīnus tamen per noctem fūgit.

⁸ 244.

¹⁸ 343.

¹⁷ 220, III.

²¹ 311.

⁹ 259.

¹⁴ 356.

¹⁸ 319.

²² 253.

¹⁰ 317.

¹⁵ 311.

¹⁹ 213.

²³ 273.

¹¹ 266.

¹⁶ 273.

²⁰ 213.

²⁴ 258.

¹² 253.

Pyrrhus Rōmānōs mille octingentōs cēpit, eōsque summō honōre²⁵ trāctāvit. Cum eōs, quī in proeliō interfectī erant, omnēs adversis vulneribus²⁶ et truci vultū²⁷ etiam mortuōs jacērē²⁷ vidēret, tulisse ad caelum manūs dīcītur cum hāc vōce: “*Ego cū talibū virīs brevī²⁸ orbē terrārum subigam.*”

463. Posteā Pyrrhus Rōmām²⁹ perrēxit; omnia ferrō ignīque vāstāvit; Campāniām dēpopulātūs est, atque ad Praeneste vēnit, milliārīo ab urbe octāvō decimō. Mox terrōre³⁰ exercitūs, quī cum cōsule³¹ sequēbātur, in Campāniām sē recēpit. Lēgātī ad Pyrrhum dē captivīs redimēndīs³² missī honōrificē ab eō³³ susceptī sunt; captivōs sine pretiō reddidit. Uñum ex lēgātīs, Fabricium sīc admirātūs est ut eī quārtam partem rēgnī suī prōmitteret,³⁴ sī ad sē trānsīret,³⁵ sed ā Fabriciō contemptus est.

464. Cum jam Pyrrhus ingentī Rōmānōrum admirātiōne³⁶ tenērētūr, lēgātūm mīsit Cīneam, praestantissimum virūm quī pācem peteret³⁷ eā condicōne, ut Pyrrhus eam partem Italiae quam armīs³⁸ occupāverat obtinēret. Rōmānī respondērunt, *eum cum Rōmānīs pācem habēre nō posse³⁹ nisi ex Italīā recessisset.⁴⁰* Cīneās cum rediisset, Pyrrhō eum interrogātī, quālis ipsī Rōma vīsa esset,⁴¹ respondit, sē rēgum patriam vīdisse.

INTEGRITY OF FABRICIUS.

465. In alterō proeliō Pyrrhus vulnerātūs est, elephantī interfēctī, vīgintī mīlia hostiū caesa sunt. Pyrrhus Tarentū⁴² fūgit. Interjectō annō, Fabricius contrā eum missus est. Ad hunc medicus Pyrrhī noctē⁴³ vēnit prōmittēns, sē Pyrrhum venēnō occīsūrum sī mūnus sibi darētūr.⁴⁴ Hunc Fabricius vinctū

²⁵ 260.

³⁰ 259.

³⁵ 356.

⁴⁰ 356.

²⁶ 267.

³¹ 265.

³⁶ 258.

⁴¹ 343.

²⁷ 356.

³² 377, I.

³⁷ 211, 2.

⁴² 216.

²⁸ 276.

³³ 253.

³⁸ 258.

⁴³ 276.

²⁹ 216.

³⁴ 317.

³⁹ 356.

⁴⁴ 356.

reducī⁴⁵ jussit ad dominum. Tunc rēx admirātus illum dixisse fertur: "Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate quam sōl ā cursū suō avertī potest." Paulō post Pyrrhus tertio etiam proeliō fūsus ā Tarentō recessit, et, cum in Graeciam rediisset, ad Argōs, Peloponnesi urbem, interfectus est.

FIRST PUNIC WAR, 264 B.C.

466. Annō quadringentēsimō nōnāgēsimō post urbem conditam Rōmānōrum exercitūs pīnum in Siciliam trājēcērunt, rēgemque Syracūsārum Hierōnem, Poenōsque, qui multās cīvitātēs in eā īsulā occupāverant, superāvērunt. Quintō annō hūjus bellī, quod contrā Poenōs gerēbātur, pīnum Rōmānī, Gaiō Duiliō, Gnaeō Cornēliō Asinā cōnsulibus,⁴⁶ marī dīmicāvērunt. Duilius Carthāginiēnsēs vīcit, trīgintā nāvēs occupāvit, quattuordecim mersit, septem mīlia hostium⁴⁷ cēpit, tria mīlia occidit. Nūlla victōria Rōmānīs⁴⁸ grātior fuit.

THE ROMANS INVADE AFRICA, 256 B.C.

467. Paucīs annīs interjectīs, bellum in Africam est trānslātum. Hamilcar, Carthāginiēnsium dux, pūgnā⁴⁹ nāvālī superātus est; nam, perditis sexāgintā quattuor nāvib⁹, sē recēpīt; Rōmānī vīgintī duās āmīsērunt. Cum in Africam vēnissent, Poenōs in plūrib⁹ proeliī vīcērunt, māgnam vim hominū cēpērunt, septuāgintā quattuor cīvitātēs in fidēm accēpērunt. Tum victī Carthāginiēnsēs pācem ā Rōmānīs⁵⁰ petīrunt. Quam cum Mārcus Atilius Rēgulus, Rōmānōrum dux, dare nōllet nisi dūrissimīs condīcōnībus, Carthāginiēnsēs auxilium petīrunt ā Lacedaemoniīs. Hi Xanthippum mīsērunt, qui Rōmānum exercitūm māgnō proeliō vīcit. Rēgulus ipse captus et in vincula conjectus est.

⁴⁵ 367, II.
⁴⁶ 273, I.⁴⁷ 236.
⁴⁸ 228.⁴⁹ 258.⁵⁰ 213, 2.

PATRIOTISM OF REGULUS, 250 B.C.

468. Nōn tamen ubique fortūna Carthāginiēnsibus¹ fāvit. Cum aliquot proeliīs² victī essent, Rēgulum rogāvērunt, ut Rōmām profīscerēt,³ et pācēm captivōrumque permūtātiōnēm ā Rōmānīs obtinēret. Ille cum Rōmām⁴ vēnisset, inductus in senātūm dīxit, sē dēsīsse⁵ Rōmānum esse ex illā dīcē, quā⁶ in potestātem Poe-nōrum vēnisset.⁵ Tum Rōmānīs⁷ suāsīt, nē pācēm cum Carthāginiēnsibus facerent:⁸ illōs enim tot cāsibus frāctōs spēm nūllam nisi in pāce habēre: tanfī nōn esse,⁹ ut tot mīlia captivōrum propter sē ūnum et paucōs, qui ex Rōmānīs captī essent,⁹ redderentur. Haec sententia obtinuit. Regressus igitur in Africam crūdēlissimīs suppliciīs extīnctus est.

CLOSE OF THE FIRST PUNIC WAR, 241 B.C.

469. Tandem C. Lutātīo Catulō, A. Postumiō cōnsulibus¹⁰, annō bellī Pūnicī vīcēsimō tertio māgnūm proelium nāvālē commīssum est contrā Lilybaeum, prōmunturium Sīciliāe. In eō proeliō septuāgintā trēs Carthāginiēnsium nāvēs captae, centūm vīgintī quīnque dēmersae, trīgintā duo mīlia hostium¹¹ capta, tredecim mīlia occīsa sunt. Statim Carthāginiēnsēs pācēm petīrunt, eīsque pāx tribūta est. Captīvī Rōmānōrum, qui tenēbāntur ā Carthāginiēnsibus redditī sunt. Poenī Sīciliā,¹² Sārdīniā, et cēterīs īsulīs, quae inter Italiaīm Africamque jacēnt, dēcessērunt, omnēmque Hispānīam quae citrā Hibērūm est, Rōmānīs permīsērunt.

¹ 220, II, a.² 258.³ 336, I.⁴ 216.⁵ 356.⁶ 276.⁷ 220, II, a.⁸ 336, I.⁹ 356.¹⁰ 273, I.¹¹ 236.¹² 251.